

Jaroslav Hroch – Radim
Šíp – Roman Madzia –
Ondřej Funda
PRAGMATISMUS
A DEKONSTRUKCE
V ANGLO-AMERICKÉ
FILOZOFII

Brno (Paido) 2010, 330 str.

Již několik desetiletí jsme svědky snah o přemostění propasti mezi analytickou a kontinentální filosofií a někteří autoři si v tomto směru hodně slibují od oživení tradice amerického pragmatismu. Toto přesvědčení zřejmě motivuje i kolektivní práci čtyř brněnských kolegů o historii a současnosti pragmatistické filosofie. Autoři monografie *Pragmatismus a dekonstrukce v anglo-americké filozofii* tvrdí, že v klasickém i současném americkém pragmatismu lze vystopovat styčné body s některými kontinentálními filosofickými školami. Prostřednictvím difúze pragmatistických pojmů a přístupů do analytické filosofie pak prý alespoň u některých současných angloamerických filosofů můžeme hovořit o jisté syntéze analytické a kontinentální tradice. Podle autorů monografie jsou právě tito syntetické zároveň těmi nejvýznamnějšími angloamerickými filosofy současnosti. Vzhledem k tomu, že průkopníkem takové syntézy byl Richard Rorty, dočteme se o něm hned na začátku knihy, že je „po Johnu Deweym skutečně

nejdůležitější postavou americké filozofie 20. století“ (21).¹ Podobné tvrzení asi zarazí každého, kdo sleduje současnou angloamerickou akademickou scénu, na níž Rorty dosáhl rozhodně většího vlivu mezi literárními kritiky než mezi filozofy. Ale budiž – hodnocení významu toho či onoho filosofa, či celé filosofické školy, je nepochybně do jisté míry subjektivní záležitost, neboť závisí na hodnotitelově koncepci filosofie, na tom, co od filosofie očekává atd. Každý filosof či historik filosofie se však může pokusit zdůvodnit a ospravedlnit tu koncepci oboru, která motivuje jeho hodnocení, před svým publikem, svými čtenáři. V monografii brněnských kolegů ale obtížně hledám důvody, proč hodnotí angloamerické filosofy podle toho, zda načtli něco z kontinentální produkce, nebo zda alespoň předkládají nějaká tvrzení, která myšlenky některých kontinentálních myslitelů připomínají. Jak jsem řekl: věřím, že alespoň do určité míry mohli brněnští kolegové principy svého odlišného hodnocení novější filosofie objasnit a zdůvodnit.

Místo toho jsou bohužel ve čtyřech částech (včetně závěru) knihy rozestety jen nesystematické zmínky o všem možném, co někteří staří pragmatisté nebo jejich novější pokračovatelé sdílejí s některými kontinentálními filozofy. Pod dojmem četby první části monografie – sestávající z jediné kapitoly – si čtenář může snadno položit otázku, proč se kniha nejmenuje *Pragmatismus a hermeneutika* – spíše než *dekonstrukce – v anglo-americké filozofii*. Čteme tu totiž převážně o různých podobnostech mezi pragmatisty,

¹ Číslice v závorkách odkazují na paginaci recenzovaného svazku.

klasickými i současnými, a Gadamerem, a to ohledně kritiky kartesianismu (7), ohledně zájmu o pojem zkušenosti, zvláště náboženské (8), jednoty teorie a praxe (9), pojetí poznání jako dialogu (11), pojmu interpretace (12) atd. V druhé půli první kapitoly dojde i na dekonstrukci, ale obávám se, že čtenář přinejmenším zde, ale vlastně ani později, nepochopí, co přesně tímto pojmem autoři myslí, neboť ho používají naprosto svévolně. O tom ještě podrobněji v předposledním odstavci této recenze. Ve druhé části knihy však autoři jako by změnili svůj cíl, protože o Gadamerovi, natož o dekonstruktivistech, je zde stěží zmínka. Místo toho jsou jednotlivé kapitoly pojaty velmi tradičně jako medailony klasických pragmatistů: Peirceho, Jamese, Meada a Deweye. O hermeneutice a „dekonstrukci“ je opět řeč až ve třetí části, která má představit současné pragmatisty. Jak bychom čekali, je tu samostatná kapitola o Rortym, jejíž autor se vrací k paralelám s Gadamerem a připojuje i delší exkurs o italském zástupci hermeneutické filosofie, Giannim Vattimovi (255–258). O hermeneutice se hovoří i v kapitole o Richardu Shustermanovi, pragmatistickém estetikovi, jenž kritizuje cosi, čemu říká „hermeneutický universalismus“ (295). A „dekonstrukce“ je podle autorů tak velký deštník, že se pod něj vejdu Jacques Derrida, kanadský filosof vědy Ian Hacking i americký literární teoretik Harold Bloom, přičemž posledně dva jmenovaní si prý odnesli něco i z tradice pragmatismu. Konečně, kratičký závěr knihy je výčtem několika dalších současných autorů, kteří buď rovněž píšou o pragmatismu; nebo se dokonce považují v nějakém

smyslu za pragmatisty; nebo se zajímají i o současnou kontinentální filosofii; nebo se s nimi autoři monografie osobně seznámili (!) (304). V rychlém sledu za sebou tu tedy defilují mimo jiné americký deweyovský badatel Larry Hickman, německý sociolog Hans Joas, jenž má zájem o Meada, britsko-americká epistemoložka Susan Haacková, která obdivuje Peirceho a nesnáší Rortyho, a americký filosof Richard Bernstein, jenž se snaží o jakousi syntézu pragmatismu a kritické teorie. Zde již není ani náznak vysvětlení či analýzy. Vypadá to, jako by autoři knihy svým čtenářům vzkazovali: vážení a milí, zde máte seznam několika dalších intelektuálů, kteří nějak souvisejí s pragmatismem a dalšími zajímavými věcmi – prostudujte si jejich díla sami a třeba přijďte na to, čím se podobají dílům jiných filosofů.

Kde začít? Kohokoli, kdo je alespoň do jisté míry obeznámen s vývojem pragmatistické filosofie, musí zarazit již struktura knihy a výběr materiálu, o němž pojednává. V první kapitole se hovoří o Davidsonovi, a na různých místech knihy jsou pak zmínky o Quineovi, Sellarsovi či Putnamovi. O žádném z těchto filosofů však není pojednáno systematicky a v samostatných kapitolách, přestože podle všeobecného mínění jsou to právě oni, kdo po druhé světové válce pragmatismus tvůrčím způsobem rozvinuli. Je pak nepochopitelné, že Rorty, jenž sám o sobě s příkladnou skromností říkal, že je pouhý *underlaborer* zmíněných velikánů, vlastní kapitolu má. A proč je samostatná kapitola věnována méně známému estetikovi Shustermanovi, avšak nikoli třeba zmíněné

Susan Haackové, jež je nesrovnatelně vlivnější na poli epistemologie a filosofie vědy? Proč je jen zcela okrajově řeč o Robertu Brandomovi a přítomní ani slovo nepadne o Huwu Priceovi? Proto, že tito současní filosofové zřídka kdy odkazují na klasické pragmatisty? V tom případě by musel být z knihy vyřazen Ian Hacking, jenž výslovně *popírá*, že by byl pragmatistou, nebo byl pragmatismem třeba jen ovlivněn.² Hacking připouští, že s pragmatisty sdílí určité *postoje* – zvláště falibilismus, historismus či nominalismus. Avšak těm se naučil od Poppera, Foucaulta a Goodmana – nikoli od Peirceho, Jamese či Deweye. Naproti tomu Brandom, přestože cituje spíše Hegela a Wittgensteina než klasiky pragmatismu, má blízko i k Sellarsovi, a navíc nikdy neztratil zájem o dílo svého školitele Richarda Rortyho. Ještě větší záhadou je to, že do knihy prezentované jako přehled *filosofického pragmatismu* je zařazena samostatná kapitola o literárním teoretikovi Haroldu Bloomovi, jenž není ani pragmatista ani filosof.

Pokud si však čtenář dá práci, určitě ospravedlnění kuriózní volby materiálu v monografii najde. V první kapitole

třetí části autoři vysvětlují, že „post-analytický pragmatismus“ – což je jejich označení pro myšlení Quinea, Sellarse, resp. Davidsona – „byl již v českém prostředí představen“³ a že „současný pragmatismus ... je tak rozlehlý, že není možné jej prezentovat v jeho obrovské šíři“ (191). Obě tato vysvětlení jsou nepochopitelná. Pokud by mysleli skutečně vážně, že o nějakých filosofech či myšlenkových proudech již není třeba znovu psát, protože o nich už dříve napsal někdo jiný, neměli brněnští kolegové psát ani o klasických pragmatistech, neboť i o těch už u nás psali jiní (František Krejčí, Karel Čapek, Karel Vorovka). Co se týče „rozlehlosti“ současného pragmatismu – nikdo od našich brněnských kolegů nečekal, že zmapují terén tak podrobně jako některé zahraniční encyklopedie, na nichž se podílí mnohem širší kolektiv autorů. Avšak existují přece i přehledové publikace, které mají jediného autora, a přesto na menší ploše než *Pragmatismus a dekonstrukce* podávají úplnější obraz vývoje pragmatismu.⁴ Jedním z důvodů, proč našim autorům připadá, že do své knihy víc dostat nemohli, je fakt, že i v části o klasickém pragmatismu

² Viz Hackingův esej *On Not Being a Pragmatist: Eight Reasons and a Cause*, in: Ch. Misak, *New Pragmatists*, Oxford 2007, str. 32–49. Je škoda, že autoři recenzované monografie Hackingův esej přehlédli – mohl jim pomoci vyhnout se vážné desinterpretaci.

³ Autoři odkazují na několik překladových antologií i vlastních monografií prof. Peregrina.

⁴ Rozsáhlou encyklopedií je J. R. Shook – J. Margolis (vyd.), *A Companion to Pragmatism*, Oxford 2006. Spolehlivé stručné úvody do pragmatismu od Peirceho až k současným formám nabízí R. J. Bernstein (*The Pragmatic Turn*, Cambridge 2010) a M. Bacon (*Pragmatism: An Introduction*, Cambridge 2012). Oběma právě jmenovaným autorům stačila menší plocha, než kterou potřebovali brněnští filosofové. Bacon navíc dotáhl svůj přehled až k Cheryl Misakové, Susan Haackové a Brandomovi s Pricem.

zpracovávají množství materiálu, který tam přísně vzato nepatří. Například Peirceova metafyzika „evoluční lásky“ či Jamesova psychologie „proudu vědomí“, o nichž Hroch a kol. dlouze pojednávají, jsou doktríny na pragmatismu nezávislé. Hodilo by se o nich napsat v monografii, která by se jmenovala dejme tomu jako monografie Vorovkova z r. 1929 – *Americká filosofie* –, ale nikoli v knize, která má být speciálně o *pragmatismu*. Na téže straně, kde jsou uvedeny dva výše citované důvody pro nezařazení některých důležitých myslitelů, však najdeme i jisté vysvětlení, proč jsou v knize naopak zařazeny kapitoly o Bloomovi a Shustermanovi. Bloom prý do knihy patří proto, že v jeho díle „můžeme nalézt i významnou vlastnost pragmatismu – ohled na uměleckou zkušenost“ (191). Nějaký autor má tedy, podobně jako někteří pragmatisté, zájem o umění, a *proto* je zařazen do publikace o pragmatismu. To zní opravdu podivně, a možná i naši autoři si uvědomili, že je třeba něco přidat, takže doplňují: Rorty kdysi využil jeden z Bloomových kritických nástrojů (pojmem tzv. silného čtení). Toto vysvětlení bohužel jen znovu otevírá otázku, proč brněnští kolegové nezařadili kapitoly třeba o Sellarsovi a Davidsonovi – od nich totiž Rorty do svého konceptuálního aparátu převzal mnohem víc než od jistého literárního kritika. Pokud jde o Shustermana, ten, jakožto estetik, samozřejmě také bere „ohled na uměleckou zkušenost“. Jenže v kapitole, která mu je věnována, nás pro změnu zarazí fakt, že až zde se pojednává o estetické teorii Johna Deweye, ačkoli by samozřejmě bylo koncepčnější, kdyby daný oddíl byl součástí dřívější

kapitoly o tomto klasickém pragmatistovi. Část o současném pragmatismu prostě jen zvyšuje čtenářův zmatek: Kniha, která v první části budí dojem, že půjde o srovnávací studii amerického pragmatismu a kontinentální hermeneutiky, pokračuje ve druhé části standardní expozicí názorů klasických pragmatistů, která ovšem zahrnuje přehled některých s pragmatismem přímo nesouvisějících doktrín těchto filosofů, a nakonec ve třetí části slibuje, že bude analýzou estetických teorií současných pragmatistů. Jak se ukáže, tato část knihy obsahuje mnohé, co nemá nic společného buď s estetikou (většina kapitoly o Rortym a celá kapitola o Hackingovi), nebo s pragmatismem (kapitola o Bloomovi). Kromě toho lze estetiku stěží považovat za sjednocující téma pragmatismu – Peirce se zajímal o přírodovědu, nikoli o umění, a James o psychologii a náboženství.

Když už není koherentní kniha jako celek, možná bychom mohli nekonceptnost *Pragmatismu a dekonstrukce* tolerovat, pokud by splnily svůj účel zmíněné segmenty knihy uvažované odděleně. Třeba by nám tedy mělo stačit, kdyby první část byla spolehlivou, byť fragmentární, komparací pragmatismu a myšlenek některých kontinentálních filosofů. A/nebo kdyby druhá část posloužila jako spolehlivý průvodce idejemi Peirceho, Jamese, Meada a Deweyho. A/nebo kdybychom mohli použít třetí část jako přehled myšlení několika současných autorů, byť ne nutně zařaditelných do tradice pragmatismu. Bohužel monografie brněnských kolegů selhává i tehdy, zaměříme-li se na její jednotlivé části či tematické celky bez ohledu na celek, který asi mají vytvářet. Na

čtenáře čekají krkolomné věty a celé odstavce plné nejasností a desinterpretací. Zde mám prostor jen pro několik příkladů.

1) *Davidson a hermeneutika*: Jak jsem uvedl, první kapitola knihy mimo jiné naznačuje hlubokou spřízněnost mezi Davidsonovým a Gadamerovým pojetím komunikace a interpretace (13). Jenže k tomu, abychom se dozvěděli, zda taková spřízněnost mezi oběma koncepcemi existuje, museli by je autoři kapitoly v první řadě srozumitelně vyložit. Měli tedy začít vysvětlením, proč je pro Davidsona jistý typ teorie pravdy teorií významu; co podle něj znamená interpretovat promluvy; o jakou evidenci může interpret opírat svou interpretaci. Zdá se, že Davidson popisuje určitý ideální typ interpretace, která se obejde bez konvencí sdíleného jazyka, čímž je demonstrováno, že teorie významu se obejde bez předpokladu takových konvencí. V běžných případech interpretace se však o takové konvence pochopitelně opíráme. Tady je možná prostor pro srovnání s Gadamerem, podle kterého má komunikace hermeneutický charakter v tom smyslu, že se při ní opíráme o „předporozumění“ (Vorverständnis). Bohužel žádný takový systematický výklad v *Pragmatismu a dekonstrukci* nenajdeme. Místo toho autoři vyvrhli záplavu Davidsonových technických termínů, o kterých pak tvrdí, že připomínají Gadamerovu terminologii, nebo terminologii kterýchkoli jiných filosofů, kteří používají podobný slovník. „Obsah“ daných termínů a jejich souvislost s jinými jsou však zkresleny či překrouceny. Například Davidsonovu tezi, že interpretace podléhá normě racionality, autoři jedním dechem

ztotožní s Brandomovým inferencialismem (13), a o něco níže zcela překrouťují, co má Davidson na mysli pod pojmem alternativních pojmových schémat. Autoři kapitoly tvrdí, že podle Davidsona „mezi promluvy neleží žádné konceptuální schéma, které by svou strukturou odpovídalo struktuře skutečnosti...“ (14). Nuže, první část citovaného souvětí je holý nesmysl, kdežto druhá je „pouze“ desinterpretací. V ideji konceptuálního schématu, kterou Davidson kritizuje, nejde o shodu mezi strukturou našeho jazyka a strukturou reality, nýbrž o to, že teprve náš jazyk má strukturovat empirickou realitu, která sama o sobě strukturu postrádá. Tak by bylo možné pokračovat.

2) *Pragmatistická koncepce pravdy*: Každá příručka o filosofii pragmatismu musí objasnit rozdíl mezi dvěma klasickými pragmatistickými koncepcemi pravdy – Peirceovým pojetím pravdy jako konsensu vědecké pospolitosti na konci zkoumání a Jamesovou koncepcí pravdy jako přesvědčení, které nám pomáhá v úspěšné aktivitě. Jde o dva velmi odlišné přístupy. Peirce klade pravdu do souvislosti s vědeckou metodou v tom smyslu, že vědec nehledá to, co funguje, nýbrž podřizuje se vnější realitě. V tom smyslu je podle Peirceho pravda objektivní, nezávislá na našich zájmech. Naopak James vidí jakousi souvislost mezi pravdivostí přesvědčení a tím, čemu je užitečné věřit. Je důležité si uvědomit, že na rozdíl od Peirceovy teorie, kterou v poslední době rozvíjely zvláště Haacková a Misaková,⁵ bychom dnes stěží našli stoupence Jamesovy koncepce. Tu kritizovali i pozdější pragmatisté – nejen Quine, ale i mnohem

sympatičtější naladěný Rorty. V *Pragmatismu a dekonstrukci* jsou však tyto skutečnosti zcela zatemněny. Například kapitola o Peirceovi obsahuje oddíl, v němž je Peirceova *koherenční* teorie pravdy připodobňována k traktariánské korespondenční teorii – přičemž není zřejmé, proč je toto srovnání provedeno v knize, v níž nám bylo na začátku slíbeno srovnání pragmatismu s hermeneutikou a „dekonstrukcí“. Zmíněný oddíl je směs obskurantismu a desinterpretace. Příklady:

„Pravdivý obraz světa je [podle Peirceho] to, k čemu dospějeme (ideálně) na konci zkoumání. Podle tohoto tradičního pojetí tam, kde Peirce končí, Wittgenstein začíná, neboť ten je plně zasazen v lockovské tradici. Obrazem faktu je myšlenka, tedy to, co zrcadlíme ve vlastní hlavě.“ (58)

Jak již bylo řečeno, Peirceova teorie pravdy je koherenční, kdežto teorie představená v *Traktátu* je variantou korespondenční teorie, takže není jasné, v jakém smyslu „Peirce končí tam, kde Wittgenstein začíná“. A tvrzení, že teorie myšlení zastávaná v *Traktátu* je „zasazena v lockovské tradici“, je hrubou desinterpretací, neboť pro raného Wittgensteina je to, čemu říká „myšlenka“ – podobně jako pro Fregeho, z něhož Wittgenstein vychází – věci logiky, nikoli psychologie, není to tedy něco „v hlavě“. Dále:

„Realita je [podle raného Wittgensteina] prostřednictvím mentálního

obrazu zachycena jazykem, kde se zviditelňuje a stává se reflektovatelné to, co není vyjádřitelné jakýmkoli konkrétním soudem – logická forma odrážející logickou výstavbu světa.“ (58)

Ponecháme-li stranou nevhodnou metaforu „zviditelňování“, není pravda, že logická forma podle Wittgensteina odráží „logickou výstavbu světa“, nýbrž věty a fakta sdílejí tutéž logickou formu. Autoři opět aplikovali svou nešťastnou metodologii hledání podobností mezi teoriemi různých filosofů. Jenže místo toho, aby srozumitelně vysvětlili dílo jednoho (Peirceho), zatemnili je navíc desinterpretací druhého (Wittgensteina). Snad ještě hůře však dopadá jistě legitimní snaha našich autorů najít něco pozitivního na Jamesově koncepci pravdy jako užitečnosti, kterou odmítl nejen Peirce, ale později i Quine, Davidson a Rorty. Autoři se snaží odpovědět na námitku Ernsta Tugendhata, že pravda nemůže být totéž co užitečnost, už proto, že první termín je jednomístný predikát, kdežto druhý je dvoustupňový predikát.⁶ Brněnští kolegové však Tugendhata překrucují, neboť mu podsouvají tvrzení, že pojem pravdy je *definovatelný* jako „jednomístnost“, a odpovídají, že přece Jamesův kolega pragmatista Davidson ukázal, že pravda je jednoduchý, *ergo* nedefinovatelný pojem. Jinými slovy, autoři nepochopili, co Tugendhat tvrdí, a navíc brání

⁵ Relevantní texty Haackové a Misakové analyzuje M. Bacon, *Pragmatism: An Introduction*, kap. 6.

⁶ Viz E. Tugendhat – U. Wolf, *Logicko-sémantická propedeutika*, přel. M. Pokorný, Praha 1997. Citát na str. 84 *Pragmatismu a dekonstrukce*.

⁷ Následující úvahy o tom, že pravda by mohla být „jednomístnost“ pouze v tom

James odkazem na Davidsona, jako by oba říkali totéž.⁷ Dojem kontinuity mezi Jamesem a Davidsonem mají sugerovat prohlášení typu: „William James ve svém pojetí poznání a pravdy v mnohém předjímal názory soudobé angloamerické postanalytické filosofie (D. Davidson, R. Brandom, R. Rorty, H. Bloom, S. Cavell)“ (77). Ponechme stranou skutečnost, že v knize není ani slovo o tom, v čem konkrétně James „předjímal názory“ Brandoma, Blooma a Cavella. Pokud jde o Rortyho, je v pozdější kapitole naopak správně uvedeno, že se *distancoval* od Jamesova východiska v pojmu zkušenosti (226).

Zůstaňme u údajné podobnosti mezi Jamesovou a Davidsonovou teorií pravdy. Jak si naši autoři poradí s tímto citátem z Davidsona?

„Někteří současní pragmatisté se odvrátili od beznadějně myšlenky, že přesvědčení je pravdivé, pokud nám pomáhá protloukat se životem, i méně bláznivého, ale přesto falešného názoru, že pravda se ničím neliší od toho, co je – řekněme, za prakticky nejpříznivějších okolností – epistemicky dostupné.“⁸

Možná je dvojí interpretace tohoto výroku: buď Davidson není pragmatista, neboť zjevně odmítá Jamesovo i Peirceovo pojetí pravdy, anebo sdílí s klasickými pragmatisty nějaké hlubší předpoklady, přestože odmítá jejich konkrétní teorie. Davidson strávil větší část své kariéry odmítáním asociací

s pragmatismem, avšak posléze se nechal Rortyem do jisté míry přesvědčit, že ducha pragmatismu lze zachovat i po odmítnutí reduktivistických teorií pravdy, které navrhli James a Peirce. O tom bychom se v knize, která mimo jiné slibuje poučení o americkém pragmatismu, měli něco dozvědět. Bohužel její autoři dávají přednost frázím o tom, jak William James „mnohé předjímal“.

3) Bloom, *Hacking a „dekonstrukce“*: Podle toho, co vím o „dekonstrukci“, resp. „dekonstruktivismu“, jedná se o jistý způsob četby filosofických a literárních děl, který inicioval hlavně Jacques Derrida a který v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století rozvinuli v americkém prostředí literární vědci z Yaleovy university, jako Paul de Man a J. Hillis Miller. Harold Bloom byl tehdy na stejné katedře, ale autoři *Pragmatismu a dekonstrukce* správně poznamenávají, že Bloomovo pojetí literární interpretace se od dekonstruktivismu liší. Autor kapitoly o Bloomovi píše, že tento kritik, na rozdíl od dekonstruktivistů, „pokračuje v emancipaci imaginační autonomie na jazyku“ (204). Není vůbec jasné, co je tím myšleno, ale to je vedlejší – podstatné je, že Bloom není dekonstruktivista, a dokonce se od této metody sám *distancoval*. Nechápu tedy, proč autoři monografie většinou v textu Blooma k této škole přiřazují. Bohužel to vypadá, že hlavně proto, aby těch dekonstruktivistů

smyslu, že to znamená „vztah k ‚jedinému místu‘ v logické síti všech přesvědčení, do kterého může nové přesvědčení zapadnout“ (85), jsou naprosto nesmyslné.

⁸ D. Davidson, *Truth Rehabilitated*, in: *týž, Truth, Language, and History*, Oxford 2005, str. 7. O Davidsonově vztahu k pragmatismu viz rovněž jeho *Afterthoughts*, in: *týž, Subjective, Intersubjective, Objective*, Oxford 2001, str. 154–157.

nebylo v knize až tak málo, když je výraz „dekonstrukce“ přímo v jejím titulu. Jako další kandidát je nám totiž nabídnut už jen kanadský filosof a historik vědy Ian Hacking. Použitím nálepky „dekonstruktivista“ ve vztahu k Hackingovi se našim autorům podařilo nadobro zbavit tento termín určitého obsahu, protože lze-li jej aplikovat na Derridu, Blooma i Hackinga, pak lze použít vskutku na cokoli a kohokoli. Je pravda, že brněnští kolegové se mezi sebou patrně neshodli, jak Hackinga zaškatulkovat, protože zpočátku hovoří o jeho „historicistickém, až dekonstruktivistickém přístupu“, ale později tvrdí, že „pokusy o jednoznačné vymezení Hackinga ať již jako analytika, nebo dekonstruktivisty, nebudou ničím jiným, než snahami z povahy věci sisyfovskými“ (22). Zdá se, že Hacking způsobil našim autorům takové starosti především proto, že napsal knihu *The Social Construction of What?* (1999), kde si zřejmě k termínu „konstrukce“ přidali předponu „de“, a neštěstí bylo hotovo. Ve skutečnosti jde v Hackingově knize o to, uvést na pravou míru přehnaná tvrzení mnoha historiků, sociologů a postmoderních filosofů o tom, že kdeco – ideje, praktiky, nemoci, emoce, osoby, objekty či fakta – je „sociálně konstruované“. A Hackingova metodologie není „dekonstruktivisticko-pragmatistická“ (195), nýbrž tradičně analytická: definice, rozlišování mezi pojmy, analýza argumentů. Za zvláště inspirativní pokládám Hackingův pokus diferencovat mezi různými druhy předmětů, o nichž vypovídají přírodní a společenské vědy: jsou to nejen „přírodní druhy“ (natural kinds), ale i „interaktivní druhy“ (interactive kinds),

přičemž jen o těch druhých lze oprávněně tvrdit, že jsou výsledkem sociální konstrukce. Jinými slovy, co se týče přírodních druhů, Hacking je vědecký realista – čili žádný pragmatista, natož „dekonstruktivista“. Z příslušné kapitoly v *Pragmatismu a dekonstrukci* se však o těchto věcech čtenář nedozví nic, protože místo konkrétních informací najde jen zmatené fráze:

„Otázky vědeckého, sociálního a politického konstruktivismu si [Hacking] sice klade v rámci jednotlivých typů rozprav, předmětem jeho zájmu však není přírodní věda, společenská věda ani domácí politika. Jde mu o jejich spojení, o analýzu celospolečenské, kulturní problematiky, neboť jak dává s neskrývaným roztrpčením najevo, současná atlantická společnost odpovíď na otázku o našem vztahu ke světu nezná.“ (195)

To je částečně slovní vata, částečně omyl, neboť Hackinga zajisté zajímají přírodní i společenské vědy. A kde se autor kapitoly o Hackingovi pokusí říci o jeho názorech něco konkrétního, šlápne vedle. Například mu připisuje pozici „inevitabilismu“, což vysvětluje následovně:

„Z Hackingových vlastních výrazů, které pro označení jednotlivých filosofických pozic užívá, by jeho osobě asi nejvíce odpovídal *inevitalista* jako ten, kdo uznává pluralitu kulturně podmíněných východisek, ale zároveň jedině nutně vyústění určené logikou zvoleného východiska nad rámec jeho kulturní podmíněnosti“ (197; zvýraznění v orig.).

Předpokládám, že čtenář, který není obeznámen s Hackingovou knihou z první ruky, není z citované věty moudrý. Jde o to, že Hacking chápe

jako jádro sociálního konstruktivismu tvrzení o *nahodilosti* praktik, idejí, objektů, atd., o nichž se tvrdí, že jsou sociálně konstruované. Hacking navrhuje, abychom si představili spektrum, jehož jeden konec reprezentuje „kontingentismus“ – tj. teze, že naše poznání a jeho výsledky jsou zcela nahodilé –, kdežto na druhém konci je „inevitabilismus“ –, názor, že jsme nutně museli dospět k poznání, které fakticky máme. Hacking se neztotožňuje ani s jednou z těchto pozic, nýbrž snaží se o kompromis: otázky, které si klademe, jsou nahodilé, ale jakmile na jejich základě spustíme nějaký výzkumný program, dojdeme k výsledkům, jež máme. Autor kapitoly tedy své čtenáře opět desinformuje, když Hackingovi připisuje názor, který nezastává.

Na předchozích stranách jsem zdůrazňoval záporné rysy recenzované monografie, protože je smutným faktem, že tyto jednoznačně převažují. Na závěr však chci upozornit, že některé části knihy a celé kapitoly mají zřetelně vyšší úroveň než ty, které jsem explicitně kritizoval. K tomu nejlepšímu z knihy patří kapitoly

o G. H. Meadovi a R. Rortym a při pečlivější redakci by je bylo možné dále zlepšit. Jejich autor by měl přištět možná zvážit samostatný projekt.⁹ Kniha jako celek je však mimořádně nevydařený text, který má navíc velmi nízkou formální úroveň (autoři se například neřídí jednotnou konvencí při vyznačování názvů knih a článků). Upozorňuji, že knihu jsem nerecenzoval z vlastního rozhodnutí, ale byl jsem k tomu vyzván redakcí časopisu. Nečiní mi žádné potěšení triumfovat nad zmařeným úsilím druhých. Avšak navzdory lítosti nad snahou kolegů, jež vyšla naprázdno, cítím povinnost varovat potenciální čtenáře knihy. Zvláště zainteresovaní laici nebo studenti, hledající první poučení o pragmatismu, resp. současných podobách této filosofie a jejich vztazích ke kontinentálním školám, by se měli monografii *Pragmatismus a dekonstrukce v anglo-americké filozofii* raději vyhnout – ušetří si tak frustraci z textu, v němž jsou některé lepší stati utopeny v záplavě omylů a chyb.

Tomáš Hříbek

⁹ Autoři jednotlivých kapitol jsou identifikováni na konci knihy; zájemce o tuto informaci odkazují tam.